

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 2

4 листопада 2022 року

*Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2022 рік*

Друкується згідно листа Міністерства освіти і науки України «Про проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів студентів і молодих учених на 2020 рік» (Лист МОН №22.1/10-83 від 19.01.2021) та рішенням Вченої ради факультету дошкільної педагогіки і психології (Протокол №2 від 30.09.2022).

Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (04 листопада 2022 року). Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. 206 с.

Організаційний комітет:

- Богущ А. М. – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і даних несе автор.

ЗМІСТ

Розділ I. Теоретичні аспекти дошкільної освіти у сучасному вимірі

Асеева Ю. О. Психолого-педагогічні основи сюжетно-рольових ігор дошкільників.....	6
Богуш А. М., Чебан К. С. Розвиток зв'язного мовлення дітей передшкільного віку засобами української народної казки.....	11
Бужина І. В., Поченюк Ю. С. Уявлення про природні явища як складова культури спілкування у дітей раннього дошкільного віку.....	16
Волошин О. М. Умови формування креативної компетентності майбутніх вихователів в художньо-творчій діяльності.....	25
Діхтяренко С. В. Дитяче експериментування: сучасна технологія дослідницької діяльності дітей дошкільного віку.....	30
Колесник А. Г., Подимова Л. В. Особливості формування самосвідомості дітей старшого дошкільного віку...	39
Кудрявцева О. А., Ньюкало О. О. Оптимізація педагогічної підтримки старших дошкільників у період їх підготовки до навчання у школі.....	45
Монке О. С., Себова Ю. Г. Інтеграція засобів арт-педагогіки в подоланні тривожності дітей дошкільного віку.....	53
Монке О. С., Харченко І. І. Гра як засіб морально-духовного виховання та морально-вольових якостей сучасних старших дошкільників.....	58
Притуленко Н. С. Професійна підготовка педагогів дошкільної освіти.....	65

Розділ II. Інноваційні методи та технології у просторі дошкільної освіти

Бабчук О. Г., Шевченко М. В. Агресивна поведінка дітей дошкільного віку: особливості та мотиви прояву.....	72
--	----

дагогічної діяльності майбутнього вчителя початкових класів. *Імідж сучасного педагога*, 2012. № 6. С. 51-53.

5. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи. *Початкова школа*, 2011. № 4. С. 35–37.

6. Позняк Т.М. Розвиток креативних здібностей особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка*. 2013. С. 7

7. Sternberg R. Toward a triarchic theory of human intelligence. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004.

ДИТЯЧЕ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ: СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аспірантка С. В. Діхтяренко

***Анотація.** Стаття присвячена особливостям організації дослідно-експериментальної діяльності дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти. Виокремлено засоби, методи та форми організації дитячого експериментування.*

***Ключові поняття:** експеримент, експериментування, дитяче експериментування, дослід, дослідницька діяльність.*

Натепер модернізація освіти потребує перегляду технологій навчання дітей дошкільного віку, орієнтуючи педагогів на використання у своїй діяльності більш ефективних форм і методів, що дозволять будувати освітній процес на основі розвивального навчання. Однією з таких технологій є дитяче експериментування, що дає можливість формувати в дітей реальні уявлення про будову об'єкта, що досліджується, його взаємовідношення з об'єктами та середовищем існування [5, с.39].

Потреба дитини в нових враженнях є основою виникнення і розвитку невичерпної орієнтовно-дослідницької (пошукової) діяльності, спрямованої на пізнання довкілля. Чим різноманітніше і інтенсивніше пошукова діяльність, тим більше но-

вої інформації отримує дитина, тим швидше і повноцінніше вона розвивається [1, с. 89].

Метою статті є схарактеризувати поняття «дитяче експериментування», розкрити значення і зміст дослідно-експериментальної роботи на сучасному етапі в освітньо-виховному процесі ЗДО.

Проблема дослідно-експериментальної діяльності була окреслена у наукових працях вітчизняних учених (І. Куліковська, О. Савенкова, Н. Совгін, М. Поддяков, О. Дибіна та ін.).

У вітчизняній педагогіці накопичено значний досвід вивчення експериментальної діяльності дітей на матеріалі праці із вирощування рослин (Н. Постнікова), в ігровій діяльності (Н. Бойченко), на заняттях з природознавства (Л. Маневцова), із вивчення явищ суспільного життя (І. Красовська), у діяльності з комп'ютером (Е. Іванова) [12, с.98]

Українські вчені (Г. Беленька, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін.) неодноразово підкреслювали на важливості розроблення методики дослідно-експериментальної діяльності з дітьми дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Розглянемо насамперед сутність феномену «експеримент».

У словникових джерелах, поняття «експеримент» характеризується, як «один з основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається за допомогою доцільно обраних або штучно створених умов» [13].

Як зазначає О. Савенков, експеримент – це важливий метод дослідження, який використовується майже в усіх науках та невід'ємно пов'язаний із дослідницькою діяльністю. Експеримент передбачає проведення практичних дій задля перевірки та порівняння [11, с.12].

Експерименти можуть бути й уявними: їх можна зробити лише подумки. У ході таких експериментів, що виконують лише подумки, розв'язуються такі завдання:

- Що буде, якщо всі на планеті стануть вище на зріст?
- На яку тварину схожа тінь від хмарки? Чому?
- Якщо озеро стало б столом, то чим би стали човники?

тощо.

До таких експериментів можна віднести й групи завдань з відображенням предметів: знайди тінь від об'єкта, знайди найшвидший вид транспорту, покажи найбільшу тварину тощо. З цією метою можна використовувати різноманітні картки із зображенням предметів [12, с.100].

У педагогічній та методичній літературі зустрічаються різні види класифікацій дослідів та експериментів. Найбільш багатоаспектну класифікацію пропонує О. Іванова, яка поділяє експерименти за низкою ознак:

➤ за характером мисленнєвих процесів: констатувальні (дозволяють побачити якийсь один стан об'єкта, або одне явище поза зв'язком з іншими об'єктами) та узагальнювальні (дають можливість прослідкувати загальні закономірності процесу, який вивчався раніше за окремим етапом);

➤ за способом залучення дітей до дій з об'єктами: демонстраційні (використовується всього один об'єкт, і він знаходиться в руках вихователя, який сам проводить експеримент, а діти слідкують за його ходом і результатами) та фронтальні (використовується багато об'єктів і вони знаходяться в руках дітей, які самостійно або під наглядом педагога проводять дії з ним);

➤ за характером об'єктів які використовуються: експерименти з об'єктами живої природи (рослинний і тваринний світ) та неживої природи (повітря, вода, ґрунт тощо);

➤ за кількістю спостережень за одним і тим самим об'єктом: одноразові й багаторазові (циклічні);

➤ за місцем проведення: на території закладу дошкільної освіти (в груповій кімнаті, дитячій лабораторії, дільниці); поза його межами (у лісі, у полі тощо);

➤ за характером включення в педагогічний процес: (епізодичні) проводяться постійно та з додержанням певної системи викладу матеріалу;

➤ за кількістю дітей, які беруть у ньому участь: індивідуальні (1-4 дитини); групові (5-10 дітей); колективні (уся група);

➤ за тривалістю проведення: короткотривалі (5-15 хв.) й довготривалі (більше 15 хв.);

➤ за місцем і циклом проведення: первинні: (об'єкт до-

сліджується вперше); повторні (здійснюється повторне експериментування з об'єктом, щоб порівняти результати); заключні й підсумкові (проводиться з метою зробити певні висновки, щодо об'єкта, який вивчався) [4, с.10].

І. Карапузова, досліджуючи діяльність експериментально-дослідницької діяльності дітей у природі, зокрема етапи проведення дослідів, діяльність виховательки й дітей на кожному з етапів та очікувані результати виділяє таку її структуру.

Перший етап – підготовка до пошукової діяльності в природі, що спрямована на виявлення рівня знань дітей про об'єкти, що досліджуються, та природні явища, а також створення атмосфери зацікавленості. Цьому сприятимуть доречно поставлені запитання, цікава розповідь дорослого. Так, наприклад, під час гри з повітряними кульками, вихователька може запитати: «Як ви гадаєте, яка з повітряних кульок важча: та, що наповнена повітрям, чи порожня?». Діяльність вихователя на цьому етапі полягає в актуалізації проблемної ситуації, створенні необхідних умов для проведення дослідів чи експерименту. Очікуваний результат: поява в дітей зацікавленості, пізнавального інтересу та бажання брати участь у досліді чи експерименті;

Другий етап – початок дослідів. Він розпочинається із висування дітьми припущень у вигляді певних висловлювань. Наприклад, водичка стане солодкою, якщо додати цукор. Правильність чи хибність припущень підтвердяться у ході дослідів. Після цього дослід має обговорюватися. Всі умови в перебігові обговорення повинні бути однакові, окрім якоїсь одної. Це необхідно для того, щоб забезпечити чистоту експерименту. Наприклад, щоб перевірити вище наведене припущення, необхідно, щоб була контрольна склянка з водою без цукру для порівняння. На цьому етапі діяльність виховательки включає: обговорення проблеми з дітьми дошкільного віку, підведення їх до постановки мети експерименту або досвіду, висунення робочих гіпотез, надання допомоги дітям при формулюванні гіпотез, обговорення з дітьми алгоритму дій із проведення експерименту або дослідів. Очікуваний результат: визначення мети експерименту, або дослідів, висунення кількох робочих гіпотез, скла-

дання алгоритму дій з проведення експерименту.

Третій етап – це безпосередній хід досліду та подальший обмін думками. У наведеному вище прикладі – в одну склянку з водою насипаємо ложку цукру. Дасмо дітям спробувати воду з обох склянок. На цьому етапі вихователь надає допомогу дітям в організації практичної діяльності (пояснює, роз'яснює, спільно з дітьми виконує практичні дії). Діяльність дітей у ході досліду включає висунення нової гіпотези (вода з однією ложкою цукру не дуже солодка, можна додати ще цукру тощо). Очікуваний результат: безпосередньо проведений експеримент або дослід.

Четвертий етап – заключний, на якому відбувається обговорення результатів досліду, підсумовуються певні висновки, тобто висунені дітьми припущення підтверджуються або спростовуються. На заключному етапі діяльність вихователя полягає у підведенні підсумків та оцінюванні результатів роботи. Діяльність дітей на цьому етапі досліду передбачає самооцінку й повторне осмислення проблеми з нової точки зору. Очікуваним результатом на заключному етапі є підтвердження або спростування гіпотези, засвоєння дітьми певних знань [5, с.43-44].

Проведення різних видів експериментів та дослідів у природі дозволяє дітям у певній логічній послідовності досліджувати об'єкти і властивості живої та неживої природи, варіювати їх змінюючи умови та ситуації. Цей вид діяльності безпосередньо пов'язаний із розв'язанням творчого, дослідницького завдання, яке немає наперед відомого результату [4, с.45].

Ряд авторів (І. Куліковська, Н. Ладивір, О. Савенков, Н. Совгір) розглядають поняття «експериментування» як «особливий спосіб духовно-практичного освоєння дійсності, спрямований на створення таких умов, у яких предмети найбільш виразно проявляють свою властивість» [7, с.4].

А. Сазонова розкриває поняття «експериментування» у вигляді «діяльності, яка дозволяє дитині моделювати у своїй свідомості картину світу, засновану на власних спостереженнях, відповідях, встановлених закономірностях тощо. При цьому перетворення, які дитина проводить з предметами, носять творчий характер – викликають інтерес до дослідження, розви-

вають розумові операції, стимулюють пізнавальну активність, допитливість» [12, с.99].

Методичні рекомендації з проведення занять із використанням експериментування зустрічаються в працях різних авторів Г. Беленької, С. Єлманової, З. Плохій, Н. Яришевої, Ф. Сохіна, С. Ніколаєвої. Авторами пропонується організувати роботу так, щоб діти могли повторити досвід, показаний дорослим, могли спостерігати, відповідати на запитання, використовуючи результат дослідів. За такої форми дитина опановує експериментування як вид діяльності і його дії носять репродуктивний характер [12, с.100].

Оскільки організація експериментальної діяльності потребує від педагога знань психолого-фізіологічних особливостей дітей, зупинимося на цьому питанні більш докладно.

У старшому дошкільному віці відбувається становлення понятійного, або логічного мислення, що полягає в узагальненому та опосередкованому відображенні дійсності. Дитина починає розмірковувати словесно, не спираючись на дії з предметами чи їх зображення (Л. Венгер [3], М. Поддьяков [10]).

К. Крутій, виокремлюючи поняття «експериментування», як метод розвитку пізнавально-дослідницької діяльності дітей, виділяє спектр якостей, які формуються у дітей у процесі експериментування:

- власний пізнавальний досвід, розширює світогляд дітей;
- діалектичне мислення;
- здатність бачити розмаїття Всесвіту в системі взаємозв'язків і взаємозалежностей;
- пізнавальну мотивацію і активність, прищеплюючи смак до власних відкриттів у пізнанні довкілля, уміння самостійно проводити дослідження, домагатися результатів, міркувати, відстоювати свою думку, узагальнювати результати дослідів;
- упевненість у своїх силах [6].

Близьким до поняття «експериментування» є «пошуково-дослідницька діяльність». Так, Н. Лисенко, трактує термін «пошуково-дослідницька діяльність» як «організована педагогом діяльність дітей, у якій вони шляхом самостійного відкрит-

тя природи, розв'язання проблемних завдань, практично перетворювальних дій одночасно оволодівають новими знаннями, а також уміннями й навичками їх подальшого самостійного набуття» [8, с. 69].

Т. Михайліченко наголошує, що саме «пошуково-дослідницька діяльність» передбачає розв'язання дітьми ситуацій за допомогою проведення дослідів та нескладного експериментування, під час яких діти використовують свій чуттєвий досвід, самостійно аналізують результати, доходять висновків, пізнають сутність того чи того явища [9, с. 42].

К. Крутій водночас висвітлює поняття «дитяча дослідницька діяльність», як вид активності дитини, спрямований на пошук об'єктивної інформації про устрій Всесвіту шляхом особистого практичного експериментування з об'єктом дослідження. Авторка підкреслює, що дитяча дослідницька діяльність постає як вища форма розвитку дослідницької активності, коли індивід із «суб'єкта (носія) спонтанної активності» перетворюється на «суб'єкт діяльності», цілеспрямовано реалізує свою дослідницьку активність у формі тих чи тих дослідницьких дій [6, с.1].

Безпосередній контакт дитини з предметами або матеріалами, проведення експериментів з ними дозволяють пізнати їх властивості, якості, можливості, пробуджують допитливість, бажання дізнатися більше, збагачують яскравими образами довколишнього світу. В ході експериментальної діяльності дитина вчиться спостерігати, роздумувати, порівнювати, відповідати на запитання, доходити висновків, встановлювати причинно-наслідковий зв'язок, дотримувати правила безпеки [12, с.99].

Дослідниця Г. Смольникова стверджує, що важливою умовою розвитку пізнавальної мотивації є дитяче експериментування, яке забезпечується під час пошукової [14, с.8].

На думку Є. Смирнової, «дитяче експериментування» є «типом мислення, яке є єдністю наочно-дієвого та наочно-образного мислення і спрямовано на виявлення прихованих від спостереження властивостей та зв'язків» [6, с.2].

Як зазначає Г. Беленька, завданнями нескладного дитячого експериментування є: викликати емоційний відгук малюка

на різні явища та об'єкти довколишнього світу (природного та предметного довкілля); розвиток пізнавальних психічних процесів; озброїти необхідними способами пізнання [2, с.7].

Зокрема, К. Крутій у своїх дослідженнях стверджує, що «всі дослідники дитячого експериментування в тій чи тій формі визнають основну особливість цієї пізнавальної діяльності: дитина пізнає об'єкт під час практичної діяльності з ним, а здійснювані дитиною практичні дії виконують пізнавальну, орієнтовно-дослідницьку функцію, створюючи умови, в яких розкривається зміст цього об'єкта» [6, с.2].

Отже, на сучасному етапі розвитку вищої освіти, основним завданням в ЗДО є підтримання і розвиток в дітей інтересу до досліджень, відкриттів, створення необхідних для цього умов.

Розглянуті основні положення дозволяють дійти таких висновків щодо ефективності організації експериментальної діяльності у закладах дошкільної освіти:

- ✓ дозволяє дитині зайняти позицію суб'єкта у процесі навчання;
- ✓ розкриває не лише зовнішні, але й внутрішні характеристики об'єктів, явищ, сутність взаємозв'язків;
- ✓ сприяє розвитку самостійності дитини;
- ✓ створює умови для загального розумового мислення дитини, зокрема понятійного [12, с.100].

Таким чином, дитяче експериментування сприяє формуванню у дітей пізнавального інтересу, розвиває спостережливість, розумову діяльність. У діяльності експериментування дитина виступає як своєрідний дослідник, що самостійно впливає різними способами на оточуючі його предмети і явища для більш повного їх пізнання і освоєння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барна Х. В. Експериментування як засіб організації діяльності дітей у дошкільному навчальному закладі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». Випуск 2 (2). 2015. С. 89-93.

2. Беленька Г. Експериментування – крок до пізнання. *Дошкільне виховання*. 2007. №5. С.7-10.
3. Венгер Л. А. Возможности образовательной работы с одарёнными детьми 5–7 лет. *Дошкольное воспитание*. 1995. № 3. С. 24–25.
4. Иванова А. И. Методика организации экологических наблюдений и экспериментов в детском саду. М. : ТЦРП, 2007. 55 с.
5. Карапузова І., С. Бурсова. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 9 (63). С.39-49.
6. Крутий К. Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2017. 124 с.
7. Ладивір С. Внутрішній світ дитини як проєкція життєдіяльності. *Дошкільне виховання*. 2006. № 5. С. 4–7.
8. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог: навчально-методичний посібник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.
9. Михайліченко Т. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 7. С. 42–50.
10. Поддяков Н. Н. Доминирование процессов интеграции – закон развития детей дошкольного возраста. *Дошкольное воспитание*. 2000. № 1. С. 73–77.
11. Савенков А. Исследовательские методы обучения в дошкольном образовании. *Дошкольное воспитание*. 2006. № 4. С. 10–19.
12. Сазонова А. В. Організація експериментальної діяльності дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні науки*. 2020. № 3. С. 98-104.
13. Словник української мови <http://sum.in.ua/>
14. Смольникова Г. Нові відкриття щодня: організація пізнавальної діяльності дітей. *Дошкільне виховання*. 2013. № 3. С. 6-11.